

Ali Akay'ın Say Yayınları'ndan çıkan çalışması *Postmodernizmin ABC'si* birçok bakımdan tartışma ortamı yaratıyor. Doktorasını, Paris VIII Üniversitesi'nde yapmış bir sosyoloji profesörü olan Akay, ne olduğu konusunda bir türlü anlaşmaya varılamayan postmodernizme çeşitli açılardan yaklaşmayı deniyor. Ancak bu konuda ne ölçüde başarılı olduğu, politik sosyolojik düşünceler tarihine aşına olanlar için ciddi şüpheler taşıyor... Baudrillard'ı değerlendirirken, "Malevitch'i sanki hiç okumamış" diye eleştiren Akay'ı, biz de bu yazıda, aynı mesafeden eleştirel bir bakışla yorumlamayı amaçlıyoruz.

Söze bir ilkeyi hatırlayarak başlamakta fayda var: Bir kitap eleştirisinin çıkış noktasını, şüphe yok ki, kitabın yazarı, başlığı ve içeriği arasındaki bağlantı belirler... Bu bakımdan topluma sunulan her yazılı eser, yazarının birikim ve yetkinliğiyle doğrudan ilişkilidir. Burada konu edindiğimiz kitabın adı ve içeriği arasındaki bağlantının ürettiği sorunlardan önce, yazarın, akademik kariyerinin son safhasına ermiş bir "erbab" olmasının, okurun beklentisini yukarı çekmesinin gayet doğal olduğu kabul edilmelidir. Ancak bu durum, beraberinde bazı sorunları getirebilmektedir ki, Ali Akay'ın çalışmasında tam da bunların göze çarptığını ortaya koymaya çalışacağız. Sorunların en temel düzeyde olanları, yazının, ilgili bütün literatüre vâkıf olması beklenemeyecek yayınevi temsilcilerince gözden kaçırılması muhtemel çeşitli maddi hatalar barındırması, anlatımda tercih edilen sözcükler nedeniyle ortaya çıkan tutarsızlıklar ya da bütünsellik gibi unsurlardır. Bu bağlamda ortaya çıkan aksaklıklar, söz konusu alanda çeşitli makaleler ve kitaplar yazmış, "okunan" bir akademisyene "Çalışmanız yayınlanmaya uygun görülmemiştir" demenin çok kolay olmadığı gibi, yayın sürecinde metne yayınevinin ne ölçüde müdahale edebileceği ve tabii akademisyenin buna ne tepki vereceği sorusunu da akla getirmektedir. Yazar-yayıncı ilişkisinde durum ne olursa olsun, okurun karşısına çıkan metnin gerçek sahibi, dolayısıyla övgülerin de yergilerin de muhatabı, elbette yazar olacaktır. Okura ulaşan metni, yayıncının bozma değil düzeltme; kötüleştirme değil iyileştirme ihtiyacı olduğu düşünüldüğünde, yazarın söylediği "bir çift söz"ün yayıncı tarafından tahrir edilmesi gibi bir şeyden, yayıncılık ahlâkı ve ticarî akıl gereği söz edilemez. Yayıncının yetkisi, yazarı okura taşımaktan ibarettir. Zaten bu yüzden, iyi yayınevi yoktur; iyi kitap ve iyi yazar vardır...

Böylesi bir giriş yapmamızın nedeni, postmodernizmin zaten başlı başına sorunlu doğasının, bütünlük oluşturmaktan ve açık bir dille kendini ifade etmekten bilerek/isteyerek uzak duran tavrının etkisi kadar, Akay'ın postmodernitenin ne olduğu gibi çok temel bir soruyu dahi ele almadan tartışmayı yürütmek istemesinin yarattığı sorunlara merkezî bir önem atfetmemizdir. Bunu vurgulayarak, çalışmamın neler söylediğine bakmaya başlayalım.

Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim görevlisi olan Akay'ın kitabını, sistemli bir akademik çalışma beklentisiyle alanları bazı sürprizler bekliyor. Zira kitap, postmodernite tartışmalarını popüler bir dille değerlendirme gayretinin ürünü olduğunu daha ilk sayfada gösteriyor. Akay 150 sayfalık son derece kısa bir metinde, sağlıklı bir değerlendirme yapmaya imkân vermeyecek kadar çok şeye değinmek gibi hayli cesurca bir çaba gösterse de, beklenen yoğunluğu bir türlü ortaya koyamıyor. Sayfalar çevrildikçe, bölümler arasında bir bütünlük oluşmadığı gibi, yazarın elinde tuttuğu "ince poşet yırtılıyor" ve konu edinilen her şey, saçılan misketler gibi dört bir yana savruluyor. Kitap, postmodernizmin ABC'sinin ne olduğunu ortaya koyamadığı gibi, tâli/ikincil tartışmalara şöyle bir değinip ancak "tozunu alabiliyor."

Sözü fazla uzatmadan, bu kaniya nasıl vardığımızı düşünsel bazda değerlendirmelerle açıklamaya çalışalım: Akay'ın çalışmasında, örneğin Perry Anderson'un *Postmodernitenin Kökenleri*'nde gördüğümüz gibi, köklere, doğuş ve gelişime ilişkin bir arayışın bulunmadığını, sadece Aydınlanma ve modernite eleştirilerinin ilk temsilcileri olarak Alman romantiklerinden, entelektüel birikimin merkezden çevreye doğru yöneldiğinden ve yirminci yüzyılın karanlık dünyasında ortaya çıkan kimi sanat akımlarından kısaca söz ederek postmodernliğin çerçevesini çizmekle, bu konularda okumalar yapmış,

* İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

kalem oynatmış okurlar için başlangıcın yüzeysel olarak kaldığını belirtmek gerekiyor. Sanayileşme, modernleşme, romantizm, Hegel, Kierkegaard ve Nietzsche gibi unsurlar neredeyse hiçbir yerde kısmî bir analize bile konu edilmiyor. Yazar, en sık başvurduğu düşünür olan François Lyotard'ın postmodernizmi, modernizmin “kendi içinde kıvrılması” olarak tanımladığını gözden geçiriyor veya görmezlikten geliyor. Başlangıçta en azından, postmodernliğin, modernlik tarihinin neredeyse başlangıcından beri var olduğu ve modernliğin sonrasının savunusu olmaktan çok, modernliğin kendini yenilemesi için içsel bir eleştiri olduğu ortaya konmalı ki, postmodernizmin belirsizliği ortadan kaldırılarak, sorunun ABC'si anlaşılabilir bir hâl alsın. Zira postmodernitenin gerçekte, modern dünya tasavvurundaki absürlükleri ortaya koymak ve premodern zamanların hikmet kültürlerinin (Çin, Hint, İslâm) yarı gizemli dilinde kendini ifade eden “hakikatin parçalanmazlığı” konusunu ortaya sermek isteyen bir düşünce akımı oluşunun ifade edilmemesi durumunda, onun “ne”liğini temellendirilmeden “nasıl”lığının anlaşılamayacağı ortadadır. Mevcut değerlerin değersizleştirilmesi yönündeki Nietzscheci tavrın, üst-ahlâkı inşa etmek için, systemsizleştirici ve yıkıcı bir etkide bulunması gerektiği; bunun da postmodernizmin bir tür “amentü”sü olduğu ortaya konmadan, postmodern düşüncenin anlaşılabilmesi mümkün değildir.

Ancak Akay çalışmasında farklı bir yol izlemeyi seçiyor ve modern kapitalist pagan sisteme “leitmotif”ler üzerinden kimi nazikâne sorgulamalar getiriyor. Bunda yazarın uzmanlıkla popülerlik arasındaki tercihinin popülerlikten yana olması, kitaptaki asıl sorunun temelini teşkil ediyor. Kitapta, romantizmden sürrealizme, yapısalcılıktan, postmodernizme tüm tepkisel tavırların dünyanın gidişatına karşı çıkışındaki sürekliliği hiçbir surette dile getirilmediği gibi, “Moderniteyi Yeniden Ele Almak: İdeolojisizleşme” başlıklı bölümde ortaya konan şekliyle, mutlak anlamda modernliği yücelten Marx'ın önermesinin “yabancılaşma” olduğu sonucunu çıkarıyor. Oysa Marx, bütün yazdıklarına sirayet eden teodise ve milenyumcu inancın gereği olarak, yabancılaşmanın son raddeye; coşkuyla müjdelediği o büyük apokaliptik patlamaya dek sürmesi gerekliliğinden söz etmektedir. Bu yüzden en az “vahşi kapitalizm” kadar Marx ve Marksizm de, (Nâzım Hikmet'in şiirlerinde ifadesini bulan bir “makinalaşmak” ve “güneşi zapt etmek” de dâhil olmak üzere) doğanın fethini amaçlamaktadır. İşte bu yüzden Lyotard da, *Postmodern Durum*'da, sosyalizmin kapitalizmle aslında aynı şey olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte Akay'ın ifadesinin aksine (s.89) postmodernistlerde, özellikle de Nietzsche'de, Sokrates “ilk” değil, “son filozof” olarak addedilmektedir.

Ancak, kitapta gözden kaçanlar bu kadarla sınırlı değildir... Akay'ın 94-95. sayfalarda ele aldığı ideolojisizleşme tartışmalarında da, Schopenhauer'den bu yanda ciddi bir ana akım düşünceden beslenen “politik nihilizm” kavramından haberdar olunmadığı izlenimi doğmakta; ideolojisizleşmeye ilişkin Türk düşüncesinden bir ismin, Cemil Meriç'in ideolojileri birer “deli gömleği” olarak tanımlaması hatıra gelmektedir. İlerleyen bölümlerde, örneğin 104-105. sayfalardaki özensiz yorumlarla, konuya meraklı okuru hayal kırıklığına uğratmaya devam ettiği görülmekte. Bunda postmodernitenin çeşitli yönlerine kimi dokunuşlardan ibaret kalan yazıların, başlığa sadık kalmayıp ve yazarın uzmanlık alanı dışına sıkça taşmasının önemli bir payı olduğu muhakkak. Nitekim kimi sanatsal-estetik çalışmaları değerlendirirken, yazarın postmodernizmi, postkolonyalizmle örtüştürmeye kadar gittiğini görüyoruz. Dahası, bir postmodernizm kitabında Nietzsche yalnızca 8 kez anılırken, Orhan Pamuk'tan 5 kez söz edilmesi ve buna karşın Kierkegaard'ın, Berman'ın, Baumann'ın, Touraine'nin, Zizek'in adının hiç geçmemesi gerçekten ilginç bir manzara oluşturuyor. Yine de, asıl sorun bundan sonra başlıyor...

Eleştirilerimiz, bu noktadan sonra kitabın Kierkegaardsız, Zizeksiz, Baumansız içeriğinden çok, dil ve anlatımı üzerine yoğunlaşacaktır. Zira bu alandaki ağaçlar, ormanı görmeyi engelleyecek kadar büyük ve çok. Postmodern olmak adına yapıp yapmadığını bilemesek de, yazar “Spesifik sözcenin durumu postmodern vaziyette bu haldedir” (s.25) veya “Bu *heterojen bileşimin*, yani *disjoktif bir sentezin* modernlik paradigmasıyla işleme imkânları artık elden gitmiş vaziyette” (s.58) gibi ifadeler kullanıyor. İlerleyen sayfalarda, “Evensel, genel geçer ve herkesin kabul ettiği bir gerçeğin olmaması ise büyük G harfiyle yazılı bir gerçeğin fikrinin –hatta dil oyunlarında bile, belki, bir gerçek arayışı olsa bile-pragmatiko-pratik imkânsızlığını söz konusu edebiliriz, demektir” gibi, hem dil mantığını, hem açıklayıcı anlatımı, hem de noktalama işaretlerini hiçe sayan bir söylemle de karşılaşırız. (s.113) Bu cümleyi biraz daha açmak için yazarın kurduğu ikinci cümlenin ise, tam 76 sözcükten oluştuğunu hatırlatmakta yarar var. (s.113-114)

Postmodernizmin alfabetini öğretmeyi teklif eden bir başlığın ardında, böylesi anlaşılmaz bir dilin kullanımı, okurla yazar arasında kalın duvarlar örüyor dememiz, öyle görünüyor ki, abartı olmayacaktır. Üstelik üslubun tek sorunu, sadece uzmanlığın getirdiği bu “kendi dilini yaratma” ısrarı ya da batı dillerinde “entelektüel snobizm” denilen durum değil... Günümüzün en önemli tarihçilerinden biri olan İlber Ortaylı'nın içeriği hayal kırıklığı yaratan popüler tarih kitaplarındaki konuşma üslubu, Ali Akay'ın

da sıkça başvurduğu ve anlatım tarzında tutarsızlığa yol açan bir nokta olarak göze çarpıyor. “Bu ilginç bir şey” diye değerlendirmelerin, ardı sıra gelen “Birincisini Anselm Kiefer yaptı arkasından Boltanski burada bir sergi yapacak” gibi ifadelerin, (s.36) “Çünkü ne yapıyor Andreas Gursky?” (s.40) gibi kendine dönük soruların ya da “Majör resimler bunlar” gibi tespitlerinin ortaya konuş yöntemi, kitabın gücünde maalesef ciddi bir erozyona yol açıyor.

Bunun peşi sıra Türkçe’nin mantığına aykırı ifadeler arasından seçtiğimiz kimi ifadelere yer vermekte yarar var. Akay’ın kitapta kullandığı dil şu ifadeleri içermekte: “Fokus yapmak” (s.23), “virtüel olarak yaşamak” (s.24), “spesifik sözce” (s.25), “değişimin kriterinin performativitesi” (s.26), “Bir kere bir repütasyon var” (s.62), “geçiş hotelleri” (s.59), “dünyasal” (s.140)... “Best sellers kitaplar” (s.42) ne demektir ve neden “çok satan kitaplar” burada tercih edilmemektedir? Bize göre bu gibi kendine has sözcük tercihleriyle Akay, tam da eleştirdiği şeyi yapmaktadır: “Kendi dilinde yabancı gibi yazmak.”(s.145)

Başka sorunlar da var. Mesela Akay sıkça “yahut da” diyor. Oysa Türkçe’de bağlaç “yahut” şeklinde kullanılmakta ve pekiştirici ek almamaktadır. Yazar, Türkçesindeki özensizliği kimi yerlerde gerçekten abartarak “ve de üstelik de” gibi ilginç ifadelerle yer veriyor. (s.39) “Heideggerci felsefesinden türüyen” (s.105) deyişinde ise zincirleme hatalar göze çarpıyor: Heideggerci felsefesi ve türümek, dil mantığımız tarafından kabul göremeyecek ifadeler hiç şüphesiz. Benzer şekilde, 108. sayfada karşılaştığımız “Dekonstrüksiyon yapısızlaştırmanın başlangıcı olarak düşünülmelidir” cümlesi, örneğin İngilizce’ye çevrildiğinde “Deconstruction should be considered as the beginning of deconstruction”a dönüşürken, bunu tekrar Türkçeleştirdiğimizde “Yapısızlaştırma, yapısızlaştırmanın başlangıcı olarak düşünülmelidir”e ulaşıyoruz. 110. sayfada olduğu gibi bazı yerlerde ise tekil özne, çoğul yüklemle “Anlaşılabileceği gibi özne (...) değiştirilebilmektedirler” şeklinde kullanılarak uyumsuzluk yaratıyor. 131.sayfada “...adına fleksibilite yani esneklik denilen bir...” deyişindeki, lüzumsuz sözcük kullanımı da, sorunun bir başka yönü. Madem Türkçesi biliniyor, niçin önce Frankofil bir tavır takınıyor diye bir okur olarak sormadan edemiyoruz. Bir Afrika ülkesi olan Ruanda, metinde Rwanda olarak kullanılırken, “Fildişi sahillerindeki olaylar”dan söz ettiğinde, “Fildişi Sahilleri”nin ülkenin ismi olduğu -bilinmiyor olamaz- adeta unutuluyor.(s.132) Akay ayrıca “cazibeli” gibi (s.145) sözcük tuzaklarına düşüyor. Hepimizin bildiği gibi, Arapça’dan dilimize giren bu sözcüğün, tıpkı “sahabeli” yerine, “sahip”, “garabetli” yerine “garip”in kullanıldığı gibi, “cazibeli” değil, “cazip” olarak sıfatlaşması gerekiyor.

Göze çarpan bir diğer “mayınlı arazi” de, yazım yanlışları. Örneklendirelim... Özellikle 35.sayfadaki “sabitliği”, “üzründe”, “aslı”, “habercisidier” gibi birçok hatanın yanı sıra, mikrotarih (s.36) ve “yüce” (s.44) birer satır arayla bir büyük, bir küçük harfle yazılırken, “yüzyıl” bazen “y.y.”, bazen “Y.y.” bazense “yüzyıl” şeklinde kullanılıyor. “Total sanat”ın (s.42) niçin büyük yazılması gerektiği de, izaha muhtaç görünüyor. Amerikan Başkanı Bush “Baba Buch” olarak geçerken (s.45), “bu iç iç içelik” (s.68), “meselesininin” (s.99), “silinmeye yüz tüten” (s.102), “farklılıklar” (s.111), “yaşama evereni” (s.140) gibi basit hatalar da dikkat çekiyor. Ayrıca “avant-garde”/“avangard” ve “direk”/“direkt” gibi yazım kararsızlıkları da kitap boyunca sürüp gidiyor.

Anlatım bozukluklarına gelince... Bu alanda da, maalesef söylenecek çok şey var. “Anlatıların sonunun bittiği” (s.35) ne demektir? Son biter mi? “...korkunç bir 17.yüzyıla geri dönen bir resim...” gibi ifadelerde ise (s.40) ‘bir’ler bitmek bilmiyor. “Kuveyt’in Irak ordusu tarafından istila edilmesi” de (s.45), uluslararası hukukun dilimizde karşılığı olmayan bir ifadesi olarak anlam kazanıyor. Ayrıca “sosyalist ve sol eğitilmiş” demekle, (s.48) sosyalistler arasında solcu olmayanların da bulunduğu mu kast edilmekte? “Bu hedefi, ufku, telosu, ereği olan bir bakıştır” derken, (s.94) peş peşe “ama, fakat ve lâkin” demeye benziyor. “O bakımdan baktığımızda da” ifadesi, (s.118) “bu yapımdan yaptığımızda/o edimden ettiğimizde” gibi garip paralel çağrışımlar yaparken, aynı sayfadaki konuşma ağzı ve birçok devrim cümle ile anlam giderek bulanıklaşıyor; sayfa “yakın benzerliği” deyişi ile sona eriyor. Hemen karşı sayfada ise (s.119) bizi “hiç bilemezden gelmekte”, “denk dönüşmekte” ve “Estetik olanın bir yası başlamıştır” ifadeleri karşılıyor. 120. sayfada ise “de” bağlacının, “üstelik” bağlacıyla birlikte, çifte bağlaç (!) olarak kullanımını görüyoruz. Yazarın kullandığı “üstelik de”nin, “isterse de”, “böylelikle de” ve “tabii ki de” gibi galat-ı meşhurdan olduğu malûm, ancak bunun konuşma dilinden yazı diline taşınmaması için bir akademisyenin çok daha titiz davranması gerekmez mi diye düşünmeden edemiyoruz.

Diğer yandan, kullanılan dipnotlar başlı başına bir “sorunlu bölge”. Bir sosyoloji profesörünün dipnot vermeyi bilmemesi düşünülemese de, en hafif deyimle özensizlik, burada da göze çarpıyor. Yaptığı atıfların büyük çoğunluğunun kendi kitaplarına olması, yazarın hem estetik, hem uluslararası

ilişkiler, hem de milliyetçilik teorilerinde ne denli yetkin olduğunu mu anlamamızı gerektiriyor, pek emin değiliz...

Kitapta hemen hemen hiç gereği olmadığı hâlde, modern devlet olgusu etrafında Sri Lanka'nın ulus-devlet olma çabaları, Irak'ın postmodern dönem için adeta belirleyici önemi (!) ve Fatih Terim'in teknik direktörlüğünü yaptığı takımların daha tutkulu oluşu (s.146) gibi konular anlatılarak, metnin çalakalem yazılmış olduğu izlenimi yaratılıyor. İlber Ortaylı üslubu diye tanımlayabileceğimiz anlatım burada bir kez daha karşımıza çıkıyor ve şunlar söyleniyor: "...tek dil egemenliği ülkeye yerleştirilmeye çalışılmış o yıllarda. Bu şekilde, mevcut dini ve etnik ayrıma bir de dil ögesi eklenmeye başlamış. Ülke bölünmüş sanki hükümet tarafından. Ve Tamiller dışlanmaya başlamış... Tamillerin dükkânlarına yağmalar düzenlenmiş. Evleri saldırıya uğramış ve yakılmış." (s.52) Sonrasında, postmodernite bağlamında yine gereksiz olduğu izlenimi veren, üstelik uluslararası ilişkiler bakımından pek çok yönden yetersiz bir Filistin-İsrail ilişkisi analiz girişimi karşımıza geliyor. (s.53-56)

Sonra söz, postmodern şehir algısı üzerinden, Dubai'nin "yapay"lığı ve "dolayısıyla postmodernliği" konusuna dönüyor. Akay bu noktada, en iyimser olasılıkla "Gezelim Görelim" türünden bir televizyon programının sunuculuğuna soyunarak, şehrin turistik mekânlarını anlatmaya koyuluyor. Bunu görsel öğelerde desteklemeyi tercih etmemesi nedeniyle, göremediğimiz bir çarşığı dinlemeye koyuluyoruz. Yazarın sarf ettiği "Burası turistlerin ve geçici olarak Dubai'de oturan Avrupalı, Amerikalı ve Asyalıların da evleri için alışveriş yaptıkları yerler. Burası büyük bir mağaza. 'City Center' terimi genelde şehrin merkezini gösteren levhalarda kullanılır. Ama burada City Center gerçekten merkez; ama alışveriş merkezinden başka bir şey değil. Dev bir merkez ve turist olsun veya yerel rezidanslar olsun buradan alışveriş yapıyorlar" şeklindeki betimleyici sözler, (s.59) adeta kör bir yabancıya turist rehberliği yapmaya benziyor. 60-61. sayfalar ise, bu "Dubai Özel" programının nargile, dürüm, kahve, mangal ve "modernlikle geleneklerin iç içeliği" gibi klişelerle bilindik bir şarkiyatçılığa kadar gidiyor ve nihayet, bu bölüm City Center güzellmeleri sunan bir "advertorial" (s.62-63) ile son buluyor. Böylelikle, hâlâ bütün bunlar arasında bir bağ kurulmasını bekleyen okur, umutlarını yeni bölüme saklamak zorunda kalıyor. İlerleyen sayfalarda ise, insan doğası üzerine yapılan tartışmalarla birlikte düşünüldüğünde, Dubai betimlemelerinin Nietzsche ve ahlâk felsefesi ile bağlantısızlığı daha dikkat çekici bir hâl alıyor.

Yazar, 43. sayfada yer alan bir cümlede tam beş tane "ve" kullanarak, okura adeta, Osmanlı döneminde "vav" harfinin nasıl virgül işlevi gördüğünü hatırlatıyor. "Ve"lerin kullanılmadığı yerlerde, örneğin s.45-46'da, rahatsız edici miktarda "de/da" bağlaçlarına başvurulmakta, üstelik bunlar da yanlış kullanılmakta. Bu konudaki örneklerden birini, "...aynı zamanda dünyada da, özellikle Avrupa'da da görmekteyiz" ifadesi (s.49), bir diğerini ise "Varlık anlam olduğuna ve de gerçek bilgi de Ötekinin bilgisi olmadığına göre, Mutlak bilgi de en yakında olandır" cümlesi (s.99) göstermektedir. "Sanat gibi siyasetinde ironi üzerine dönüp..." ifadesi (s.120) ise, "de" bağlacıyla, "-de/-da" bulunma ekinin birbirine karıştırıldığını gösteriyor.

Bununla birlikte yirminci yüzyıl sosyolojisinin en önemli isimlerinden biri olan Parsons'un adı yanlış yazılıyor. (s.112) Yetmiyor, 1951'de ölen Wittgenstein'in "1953'te ele aldığı kitabında (*Felsefi Soruşturmalar*) dil kuramına verdiği son durum"dan söz ediliyor. Bir kişinin kendi kitabını "ele alması" değil, ancak "kaleme alması" söz konusu olabileceğinden ve ilgili editörün/düzeltilmenin, Wittgenstein'in ne zaman öldüğünü bilmesini bekleyemeyeceğimizden, bu tür maddi hataları ister istemez sosyoloji profesörünün sorumluluğuna bağlıyoruz. Bölümün "ıstıraplı" akışı, 114. sayfadaki 16 no'lu dipnotta kendini bütünüyle ele veriyor: "Buradaki ikili analogiden söz etmek gerekecek: dilin bilimselliğinin ve sosyal ilişkilerinin (politikanın) analogikliğinden örnekler verir Lyotard." Yazarın, kendi kendine verdiği "şu konuyu da eklemek gerek" şeklindeki bir uyarının burada asılı kalması, yazma/karalama notlarını dahi çalışmasından çıkarmayı "unuttuğunu" gösteriyor. Elbette bu ikili analogiden söz etme gereği, karşılıksız kalıyor ve sonraki satırlarda yer bulmuyor...

Sonraki bölümde de, yanlışlar sürüyor ne yazık ki. İdris Küçükömer'in "Düzenin Yabancılaşması" adlı klasik çalışması, bir yerde "Düzenin Yabancılaştırılması" olarak geçerken, (s.124) bir başka yerde düzeltiliyor. Durumsalçılar, "sitüasyonistler" olarak kullanılıyor. (s.125) Hemen sonra yine adeta İlber Ortaylı'yla "Tarihin Sınırlarına Yolculuk" başlıyor aöa bu kez Fransa'dayız: "Nanterre Üniversitesi'nde, Paris'te, erkek ve kız öğrencilerin ayrı ayrı yatakhanelerde yatmalarına karşı öğrenciler 'biz bu ayrımcılığa karşıyız', diyerek eyleme başlıyorlar. 22 Mart olayları diye geçti bu olay yakın tarihe ve arkasından '68 hareketi' birdenbire üniversite dünyasını ele geçirdi ve ona eklenen işçi hareketleri, feminist hareketler, gay hareketleri yani küçük küçük marjinal grupların birdenbire ortaya çıkardığı bir 'moleküler devrim'le karşı karşıya kaldı Fransa. 'Moleküler devrim' diyorum çünkü bu Felix Guattari'nin

70'li yıllarda 68'i incelerken ortaya atılmış olduğu bir kavram.” (s.125) Gündelik konuşma dilinin sonucu olarak, işçi hareketlerinin de “küçük marjinal bir grup hareketi” olarak değerlendirilmesiyle karşılaşılıyor. 68 ruhu, çay sohbetinde anlatılan bir hadiseye dönüşüyor böylelikle. Yazı disiplininin yitmesi, yazarın bir telaş içinde olduğu izlenimini doğuruyor. Bu “acelacele” ve “sıkılğan” üslup, 127. sayfada dil, aktarım, içerik ve yazım gibi birçok bakımdan daha vahim sonuçlar üretiyor. Şöyle diyor Akay: “17 Ekim 1961'deki Paris'te Fransız polisinin günümüzde iyice meşhur olan ve medyada sıklıkla izlenebilen ırkçı hareketlerinden dolayı birçok kıvrıkcık saçlı, esmer kişiyi yakalayıp hatta kimisini korkunç şekilde Seine nehri'nde boğulması; bütün Fransızlarda, özellikle sol çevrelerde müthiş bir anti-kurumsal, anti-devletçi bir hareketi oluşturmuştu. Sartre'ın özellikle aydınlar ve Fransız Komünist Partisi mensuplarının önderliğindeki Cezayir savaşı sırasında, bu aydınların ve entelektüellerin tavrı tamamen devletin politikasını karşılarına alarak ona karşı bir direnme geliştirmeye çalışan bir stratejiyi oluşturuyordu.”

Burada anlatılanlardan, 17 Ekim 1961'de Fransız polisini günümüzde meşhur kılan hareketinin nasıl bir hareket olduğu, kıvrıkcık saçlı-esmer kişilerin kim olduğunun niçin gizlendiği, “anti-kurumsal”ın ne demek olduğu ve Cezayir Savaşı'nın Sartre gibi bir savaş karşıtının önderliğinde Fransa Komünist Partisi tarafından mı yürütüldüğü gibi sorular türetilir. Aynı sayfada yer alan “liberalizmle işleyen Aron” ifadesi ise, Raymond Aron'u, bu büyük düşünürü, benzinle çalışan bir otomobil derekesine indirgemekte olması bakımından kitabın en ilginç sözü oluyor.

Devam edelim. “...hapisane mahkûmlarının isyanı ile birlikte yeni bir ‘öznel’ görüyor, buluyor diyebiliriz. Bu sırada iki önemli olay var: Birincisi, '72 yılında Foucault ve Deleuze'ün *Varlık* dergisinde ve daha sonra da Ayrıntı Yayınları tarafından basılan Foucault'un “Yazdıkları ve Söyledikleri”nden yapılan derlemede Türkçesi yayımlanan aydınlar üzerine yaptıkları tartışma.” Böylesi bir anlatım keşmekeşi, muhtemelen ancak Yeni Delhi trafiği ile kıyas kabul edebilir. Bir ilköğretim öğrencisinin yapabileceği bu bariz anlamsızlıklar yumağını, bu “anlatamama” sorununu, saygın bir profesörün yüzüne söylemek, yirmilerindeki/otuzlarındaki bir yayınevi çalışmanı için elbette çok zor olacaktır. Yazımın başında yaptığımız vurgunun (ve kitap eleştirimizi 750 sözcük yerine 3500 sözcükle ancak yapabilmemizin) nedeni işte tam da budur. “Hapisane mahkûmları” demekle, “taksici şoförü”, “okul öğrencisi” ya da “kaplumbağa hayvanı” demek arasında Türkçe'nin doğası bakımından hiçbir fark bulunmamakta ve Akay, bunu da gözden kaçırmaktadır. Dahası, hiçbir dilde *Yazdıkları ve Söyledikleri* diye bir kitap ismi de olamaz. (Tıpkı 146.sayfada Pyrrhon diye yazılmasına rağmen doğrusu Pyrrhon olan Antikçağ filozofunun kitabının *Şüpheliği* diye anılması gibi...)

Diğer yönler hiç değinmeden sonrasında gelen satırlardaki ifadelerden birkaçına daha bakalım: “... o ana kadar kendi öznelikleri üzerine söz söyleyemeyen grupları, bir entelektüel olarak onlar adına konuşmaktan çok onlara söz vermeyi amaçlayan bir hareket çıkıyor karşımıza.” (s.128) “Peki, burada önemli bir mesele çıkıyor karşımıza: ‘birey’ kavramı. (...) Panoptikonda, bir kule var ortada, etrafında mahkûmların hücreleri var ve merkezden bakan kimse görülmeden mahkûmları izliyor, mahkûmlar da onu görmeden izlendiklerini düşünüyorlar (...) Çok maddi bir pratik olarak bakıyor ve burada kitabın başında Damians adlı Fransa'da 15. Louis'yi, kralı öldürmeye yeltenen bir kişinin cezalandırılmasıyla örnekliyor eski rejim.” (s.129) Bu facia boyutundaki anlatımdan sonra, Akay anlatımını toparlamaya çalışıyor: “Yaşam, o halde, Foucault'a göre, burada iktidarın nesnesi haline gelmeye başlıyor. Farklı bir yere doğru gidiyoruz.” (s.130) Sanki derse gelemeyen öğrenciler için birilerinin kürsünün altına yerleştirdiği cep telefonu korsan olarak kaydedilmiş ve ardından yazıya aktarılmış gibi gelen bu sözler, umarız ki, niçin İlber Ortaylı anlatımıyla paralellik kurduğumuzu ortaya koymuş olsun...

Bölüm sonuna doğru yazar “dizginleri iyice boşaltıp”, “Hayat, yani yaşam, insanların yaşamı, hukukun nesnesi haline gelmeye başlıyor” derken, (s.131) okur da içten içe “Kitap, yani bu kitap, Ali Akay'ın kitabı, giderek ıstırap kaynağı hâline gelmeye başlıyor” diye düşünüyor. Bu sayfalarda, yine gereği anlaşılamayan bir Yeni Dünya Düzeni analizine yer veriliyor ancak, bu da son derece yüzeysel kalıyor. Bölümün sonunda geriye dönüp baktığımızda, İdris Küçükömer'le başlayıp, Kızıl Tugaylarla biten anlatımın, adı defalarca geçmesine karşın Foucault felsefesinin postmodernite bağlamında ne anlama geldiğine ilişkin neredeyse hiçbir şey söylemeden geçip gittiğini görüyoruz. Hemen hiçbir nedensellik bağı bulunmayan konuların, yaklaşık otuz beş yıllık akademik çalışmanın sonrasında böylesine “kalender meşrep” bir şekilde ortaya saçılması en makûl deyimle, şaşkınlık veriyor. Yıllarını Avrupa'da geçirmiş bir düşünce ve sanat adamı olarak Akay'ın eski Batı Almanya Başbakanı Helmut Schmidt'i “Alman başkanı” olarak nitelemesi ise, büyük resimdeki birçok sorunun arasında, küçük bir detay gibi kalıyor...

“Habermas ve İletişimsel Eylem Kuramı” başlıklı bölüme gelirsek, kitabın içeriğinden bağımsız görünen bu 6 sayfanın, belki daha önce yayınlanmış, belki de yayınlanmamış bir kitap eleştirisi olduğu çok açık. Hangi bağlamda burada yer bulduğu, tüm çabalara karşın anlaşılamiyor.

Ali Akay’ın sonuç bölümünde postmodernizmi on şıkta ele alışına dair de küçük bir değinide bulunalım. Dördüncü madde şöyle diyor: “Ayrı ayrı modalar, kültürler, sanatlar, yazarlar hatta birbirlerine kayıtsız kalabilirler.” Hayır, topu topu on sözcükten oluşmasına karşın karman çorman bir hâle getirilen bu cümleyi, Prof. Dr. Ali Akay kurmuş olamaz demek istiyor, diyemiyoruz. Dokuzuncu maddeye geldiğimizde ise, “Bizde de en çok okunan Orhan Pamuk, Elif Şafak (...) postmodernliğinden söz edilmekte değil midir? Bu romanlarda zamanlar, kişiler, mekânlar yan yanalaşmaya başlar, birbirlerine karışır, değiş-tokuşlar oluşur” tespitiyle karşılaştıktan hemen sonra, onuncu maddede, dokuzuncunun tekrarı görüyoruz: “Zamandaki dizi yok edilir, zamansal ve mekânsal yan yanalıklar oluşturulur.” (s.148) Yazar burada kendi deyimiyle “sinama”dan örnekler vererek, kendini tekrarlardan biraz olsun sıyrılmaya çalışıyor ancak on maddelik çözümlene, dikkate değer bir tahlile dönüşmüyor; dönüşemiyor. Kitabın son cümlesinde kullanılan “skateboardcılarının” ve “mikslemesi” ifadelerini ise artık, eskilerin tabiriyle ‘vâkâ-ı âdiye’den saymakla hoş görüyor ve okumamızı bitiriyoruz.

Tüm bunların ardından söylenebilecek çok az şey kalıyor. Şöhretli, saygın ve geniş entelektüel birikim sahibi de olsa, bir akademisyen, bir düşünür, bir yazar mutlaka dosyasını bir yayıncıya sunmadan önce, okumayı ciddi bir iş olarak addedecek bir dostundan üçüncü göz olmasını istemelidir. Aksi hâlde, yazarın kendi metnine karşı “algı körlüğü” ile yayıncının yazara mutlak güveni, *Postmodernizmin ABC’si* gibi ürünlere dönüşmeye aday oluyor...